

ТЕНДЕНЦІЇ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

TRENDS OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENTS IN UKRAINE

Однією з основних передумов формування в Україні відкритої ринкової економіки та проведення структурної перебудови є залучення та ефективне використання іноземних інвестицій.

Now more than ever need the revival of the Ukrainian economy, but the sharp growth of prices, low investment activity and other negative processes do not contribute to this revival. Started weakening of destructive processes. First of all, it resulted in a significant reduction in comparison with the previous period, the annual inflation rate and stabilization of the monthly production volume. On the other hand, there is an increase saturation of the consumer market, incomes are rising, which raises the propensity to save. These and other positive trends show the movement of the Ukrainian economy to the stabilization phase transition.

One of basic pre-conditions of forming in Ukraine of open market economy and lead through of the structural there is bringing in and effective use of foreign investments. The purpose of the article is to study the specific state in the sphere of attracting foreign investments to the true Ukrainian conditions, consideration of the economic and legal framework providing investment climate in the country.

Ключові слова: іноземні інвестиції, ринкова економіка, капітал, інвестиційний клімат, імпорт.

Keywords: foreign investments, market economy, capital, investment climate, import.

Постановка проблеми. Зараз, як ніколи необхідне відродження української економіки, але різкий ріст цін, низька інвестиційна активність та інші негативні процеси не сприяють цьому відродженню. Почалось послаблення деструктивних процесів. Перш за все це виявилось у значному скороченні у порівнянні з попереднім періодом річного рівня інфляції і стабілізації місячних об'ємів виробництва. З іншого боку, спостерігається збільшення насиченості споживчого ринку, доходи населення зростають, що породжує схильність до заощаджень.

Ці і деякі інші позитивні тенденції свідчать про рух економіки України

до стабілізаційної фази перехідного періоду. Однак, стійкість даного руху, який забезпечується здебільшого засобами грошово-кредитної політики, залишається недостатньо міцною при відсутності необхідних структурних зрушень в реальному секторі економіки.

Приток іноземних інвестицій життєво важливий для досягнення середньострокових цілей, таких як вихід з сучасного кризового стану, початковий підйом економіки. При цьому, звичайно, українські громадянські інтереси не співпадають з інтересами іноземних інвесторів, отже, важливо залучити капітали так, щоб не лиши-

**Володимир
Піддубний**
Д.т.н., професор,
Національний
університет
харчових
технологій

**Світлана
Красножон**
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

**Volodimir
Pidubny**
Dr. in Engineering,
Professor, National
University of food
technologies

**Svitlana
Krasnozhan**
PhD, Associate
Professor
SHEI «Kyiv
National
Economic
University named
after Vadym
Hetman»

ти їх власників власних мотивацій, одночасно направляючи дії останніх на благо суспільних цілей.

Виходячи з цього визначено *мету статті*, яка полягає у вивченні конкретного стану у сфері залучення іноземних інвестицій щодо справжніх українських умов, розглянути економічну і законодавчу бази, які забезпечують інвестиційний клімат в країні.

Виклад основного матеріалу. Судячи з досвіду багатьох країн, відкритість національної економіки для іноземного капіталу дає змогу швидше та ефективніше розвивати власне виробництво, ніж збільшення імпорту. В умовах України важливо, що приплив іноземного капіталу не збільшує зовнішній державний борг, а дозволяє безпосередньо на рівні підприємств отримувати передову технологію та досвід ринкового господарювання, використовувати зарубіжні зв'язки інофірм. Потреба в іноземних інвестиціях зумовлена трьома основними причинами: по-перше, надзвичайно низькою інвестиційною активністю власних товаровиробників і підприємств (за умов тривалої кризи процес внутрішнього капіталовкладення останнім часом практично майже зупинився); по-друге, гострою необхідністю технічної і технологічної модернізації як самого виробництва, так і всієї ринкової та соціальної інфраструктури шляхом імпорту сучасних технологій, машин і устаткування; по-третє, потребами впровадження в усі сфери господарського життя сучасного менеджменту і маркетингу як іманентних атрибутів ринкової системи.

Сьогодні стає цілком очевидно: подолати негативні тенденції, які переважають у нашому народному господарстві, неможливо без значної взаємовигідної інвестиційної підтримки з-за кордону.

Проте, до останнього часу, Україна практично не заохочувала реальних інвестицій, що є небезпечним для молодій незалежній державі як з економічного, так і політичного погляду. З економічного ~ це небезпечно, бо як було сказано вище, без іноземних

інвестицій не можна досягти економічного відродження. А з політичного ~ небезпека та, що, коли інвестори не довіряють молодій державі, не приходять в Україну, то тоді у міжнародній спільноті вироблятиметься аналогічне ставлення: байдуже, існує Україна чи її немає.

Динаміка іноземного інвестування в економіку України визначається насамперед такими факторами, як внутрішня політична стабільність, характер і темпи здійснення ринкових реформ, стабільність економічного законодавства, гарантії недоторканності приватної власності та закордонних вкладень, сприятливі зовнішньоекономічні умови тощо [1]. Враховуючи ці та інші критерії й показники, слід підкреслити, що інвестиційний клімат в Україні ще не досить привабливий для закордонних інвесторів. Сьогодні в українську економіку вкладено понад 1,4 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій.

Це незначний обсяг порівняно з іншими країнами, що розвиваються (в економіку Угорщини вкладено у 10 разів більше — 14 млрд. дол. США). Тобто, обсяг інвестицій в економіку України значно менший, ніж у країнах Східної та Центральної Європи і деяких колишніх радянських республіках. В 2012 році західні спеціалісти зробили оцінку рейтингу 26 колишніх соціалістичних країн та союзних республік СРСР. В основу аналізу було покладено 11 параметрів. Серед названої групи країн Україна посіла 20-е місце з загальним показником 3,0, полишивши позаду Таджикистан, що є в цілому економічно відсталим та перебуває в стані громадянської війни, де цей показник склав 1,6. (Для порівняння: рейтинг Чехії ~ 8,6.) Таким чином, приплив іноземного капіталу як мірила довіри західних підприємців до України ще незначний. Це пояснюється високим рівнем інвестиційного ризику в Україні, не досить сприятливим інвестиційним кліматом.

За оцінкою Кабінету Міністрів України, попит національної економіки на іноземні інвестиції сьогодні складає 40-50 млрд. дол. США. За-

лучення додаткових коштів в першу чергу потребує вітчизняна металургія ~ 7 млрд. дол., машинобудування ~ 5,1 млрд. дол.; транспорт -- 3,7 млрд. дол., хімія і нафтохімія -- 3,3 млрд. дол.

Найбільші ж вкладення іноземні інвестори зробили в розвиток харчової промисловості ~ 270 млн. дол. (19,3% від загальної суми інвестицій), внутрішньої торгівлі — 226 млн. дол. (16,2%). У реконструкцію галузей машинобудування і металообробки інвестовано 128,6 млн. дол. (9,2%), хімічної промисловості — 100,7 млн. дол. (7,2%), транспорту -- 58,7 млн. дол. (4,2%).

За I квартал 2012 року в економіку України іноземними інвесторами вкладено 156,8 млн. дол. США, в тому числі з країн СНД та Балтії — 16,8 млн. дол. (10,7%), з інших країн світу ~ 140,0 млн. дол. (89,3%). Основна форма залучення інвестицій була за рахунок внесків у вигляді рухомого та нерухомого майна ~ 84,1 млн. дол. (53,6%) та грошових внесків -- 38,6 млн. дол. (24,6%). Одночасно нерезидентами вилучено капіталу на суму 58,7 млн. дол. і на кінець I кварталу загальний обсяг прямих іноземних інвестицій становив 1487,3 млн. дол. США.

У загальному обсязі прямих іноземних інвестицій найбільші обсяги вкладено нерезидентами із Сполучених Штатів Америки ~ 272,0 млн. дол. (18,3% від загального обсягу), Німеччини — 160,0 млн. дол. (10,8%), Нідерландів ~ 131,9 млн. дол. (8,9%), Кіпру -- 115,7 млн. дол. (7,8%), Російської Федерації ~ 112,7 млн. дол. (7,6%), Сполученого Королівства Великої Британії ~ 105,4 млн. дол. (7,1%), Ліхтенштейну -- 99,2 млн. дол. (6,7%). Частка семи країн складає 67% загального обсягу іноземних інвестицій. Висока питома вага інвестицій із офшорних зон (Кіпр, Ліхтенштейн) дозволяє припустити, що в цих випадках відбувається реінвестування прихованого українського капіталу. Іноземні інвестиції вкладемо в 5366 підприємств України, в тому числі тих, що випускають продукцію ~ 1579 (29,4% від загальної кілько-

сті). Найбільші вкладення здійснено у підприємства міста Києва ~ 493,2 млн. дол. (2231 підприємство, в тому числі, які випускають продукцію -- 514); відповідно, в підприємства областей: Київської ~ 116,1 млн. дол. (89 та 45), Дніпропетровської — 110,8 млн. дол. (283 та 100), Черкаської ~ 104,1 млн. дол. (108 та 46), Одеської -- 1026 млн. дол. (428 та 120) та Автономної Республіки Крим — 97,5 млн. дол.

Аналіз динаміки територіального розподілу іноземних інвестицій дає підстави для висновку про те, що залучення іноземних капіталів поступово стає рівномірним.

Так, якщо в 2012 році частка 10 регіонів України з 26 (області, АР Крим, м. Київ) в залученні інвестицій була 95%, то через рік вона склала 84%. Слід відмітити, що домінування міста Києва зберігається (40% від загального обсягу інвестицій).

Аналіз надходження іноземних інвестицій в Україну свідчить, що наша молода незалежна держава на сьогодні ще не створила належних умов для залучення капіталів із-за кордону. Тому найважливішою умовою для заохочення останніх є стабілізація макроекономічного середовища, а також законів та нормативних актів. Водночас дані питання не можуть бути вирішені без загальної соціально-економічної стабілізації.

Зокрема, негативною особливістю інвестиційного клімату України є передусім непередбаченість та суперечливість правового середовища, що зумовлює високий ступінь ризику і невпевненості серед іноземних інвесторів. Якщо проаналізувати законодавство, то у потенційних інвесторів одразу ж виникають численні запитання, оскільки ряд законів взаємовиключає один одного. Чинні в Україні закони, нормативні та інструктивні акти не сприяють активізації інвестиційного процесу. Ані іноземний інвестор, ані вітчизняний виробник не мають сьогодні відповідних умов для діяльності й розвитку, бо вся податкова система і законодавство з підприємництва націлені на придушення розвитку підприємницької діяльності.

Для створення сприятливого для іноземних інвестицій клімату необхідна орієнтована на ринок ефективна легітимна система, що ґрунтується на фундаментальних принципах приватної власності та ринкової економіки і надає реальний могутній стимул капіталовкладенням.

2. Позитивні та негативні фактори, що впливають на процес залучення іноземного капіталу в Україну

Особливістю України, як молодій незалежній держави є обмеженість фінансових ресурсів. Тому стимулювання діяльності всіх потенційних вітчизняних учасників інвестиційного процесу ~ фондів, банків, трастів, інвестиційних та страхових компаній, підприємців, державних та інших утворень набуває першочергового значення. Проте вони діють надто роз'єднано, неузгоджено та, як результат, малоефективне. Значною мірою ця діяльність стає можливою не завдяки підтримці урядових установ, а здійснюється в умовах значної протидії з боку владних структур усіх рівнів. Тимчасова множина успішних інвестиційних ініціатив окремих підприємців, на жаль, не перетворилась на суттєвий фактор економічного розвитку.

Реальні можливості та пропозиції вітчизняного та іноземного приватного сектора економіки лишаються незадіяними.

Існує ряд об'єктивних організаційних факторів, які зумовлюють інвестиційну непривабливість сучасних українських підприємств:

- необізнаність підприємців та потенційних вітчизняних інвесторів з вимогами тривалої і кропіткої праці в процесі залучення реальних інвестицій та дійового партнерства в реалізації інвестиційних проектів;

- недостатня обізнаність керівників підприємств, фахівців щодо підготовки та керівництва впровадженням бізнес-планів, інвестиційних проектів, аналізу та досліджень фінансів, ринків тощо;

- відсутність учбових і методичних семінарів з ліквідації «економічної неосвіченості»;

- нестача спеціалізованої літератури (посібників, довідників, каталогів

та ін.), баз даних та досить жорсткий «інформаційний голод» з усіх питань інвестиційної діяльності (це можна охарактеризувати як своєрідну «залізну завісу», створену насамперед державними інститутами всіх рангів). Особливо це стосується питань пошуку джерел інвестицій, ділових партнерів, розробки та керівництва інвестиційними проектами та ін [2].

Спостерігається повна «закритість» інформації стосовно кредитів українським підприємствам, що видаються під гарантії уряду. На відміну навіть від російських газет, в українських не зустрінеш об'яв щодо конкурсів на розподіл таких коштів, конкурсів інвестиційних проектів за підтримкою держави. Загалом створюється враження, що найбільшою таємницею в Україні є урядовий розподіл кредитів та інвестицій.

Аксіомою є те, що навіть в умовах сприятливого інвестиційного середовища розвинених країн з багаторічним досвідом цієї діяльності більшість інвесторів не мають достатньої інформації щодо мінімізації ризиків (особливо, на нових ринках товарів та послуг). Велика кількість організацій (спілки, асоціації, об'єднання, фонди, банки та ін.) намагаються сьогодні вирішити питання, пов'язані з реалізацією своїх інтересів в інвестиційній діяльності.

Україна має надзвичайно відсталу систему комунікацій, сервісного і транспортного обслуговування. Наприклад, за останні 12 років в Києві не побудовано жодного готелю за міжнародними стандартами. У столиці (не кажучи вже про інші міста) інфраструктура не відповідає сучасним світовим та європейським вимогам. Для праці міжнародного бізнесу тут не створено відповідних умов.

Проте останнім часом Київська міська держадміністрація зробила ряд рішучих кроків у напрямку суттєвої зміни інвестиційного клімату. Наприкінці лютого 2010 року для запровадження в місті єдиної інвестиційної політики створено Координаційну раду з питань інвестицій. Згідно з Положенням про Координаційну раду, всі зовнішні фінансові ресурси (креди-

ти, гранти, фінансова допомога, прямі інвестиції у виробництво) ще на стадії проектів обговорюються на її засіданнях і спрямовуються в пріоритетні виробничі та соціальні сфери. Рада контролює і використання коштів. Таким чином, для підприємств, які готують пропозиції щодо вкладення капіталів, цей орган замінив п'ять підрозділів адміністрації (комітет економіки, майнове управління, земельне управління, юридичну службу та ін.), що до цього розглядали такі проекти.

Сьогодні Україна переживає гостру кризу, її економіка вимагає корінної реконструкції ~ 40% основних фондів функціонують понад 20 років, ще 40% ~ від 10 до 20 років. Ступінь їх зношеності становить 43%, а для промисловості й капітального будівництва відповідно 48 та 61%. Причому, це середньогалузеві показники. Існують галузі, де зношеність фондів досягає 80%. А застарілі технології вимагають великої кількості сировини та енергії, що зумовлює високу собівартість продукції і, в свою чергу, тягне за собою надмірний розвиток сировинної промисловості [3].

Основна частина промислової продукції України неконкурентоспроможна на світових ринках. У структурі експорту 85% припадає на сировину, матеріали та товари народного споживання.

Таким чином, розраховувати на швидке оздоровлення економіки та стабілізацію в Україні не доводиться. Для реалізації перетворень, за свідченнями світової практики, потрібен значний час. У подальшому не варто робити ставку на експорт сировини та матеріалів як на стратегічний напрямок залучення економіки України до світового господарства.

Для України одним із основних завдань є залучення іноземного капіталу та вибір пріоритетних галузей і видів виробництва, що забезпечать прорив на світові ринки.

Іноземні інвестиції необхідні Україні для реалізації перспективних інвестиційних проектів у різних галузях народного господарства. Зокрема, в паливно-енергетичному комплексі до перспективних про-

ектів належать: розвідка та видобуток нафти та газу в Полтавській, Івано-Франківській, Чернігівській областях, на шельфі Чорного моря. Здійснення проекту щодо газу метану вугільних пластів у Донецькому басейні дасть змогу Україні одночасно з вирішенням економічних проблем отримати газ метан, зменшивши потреби в імпорті природного газу з Росії та Туркменістану.

Залучення іноземних інвестицій є однією з ключових проблем економічної реформи в Україні. Дійсно, остання потребує крупних інвесторів, оскільки у спадщину від масштабної централізованої економіки дістались великі за розміром та потужностями підприємства.

Проведення структурної перебудови економіки, необхідність підтримки і реконструкції виробничого потенціалу українських підприємств диктують внесення істотних змін до інвестиційної політики в Україні. Сьогодні уряд не має ефективного механізму впровадження дійової інвестиційної політики. Ми бачимо впродовж останніх років дуже велике «шархання» в різні боки.

Економіка України стає сьогодні привабливішою для вкладення іноземних інвестицій у різні галузі. Підвищений ризик, характерний для періоду трансформації у будь-якій країні, компенсується можливістю отримати значні прибутки.

Негативні фактори, що протидіють притоку капіталу до країни, поступово нейтралізуються:

- стабілізується макроекономічне середовище;

- реформується податкова система у напрямку переходу від суто фіскальної функції до спрямованої на економічний розвиток;

- приватизація переходить до свого грошового етапу і забезпечується національний режим для участі у ній іноземних інвесторів;

- хоч і повільно, але розвивається фондовий ринок.

До останнього часу Україна вважалась регіоном 100% ризику для іноземного капіталу. Національні та іноземні експерти відзначають, що

в поточному році в країні з'явилися перші ознаки стабілізації та поживлення виробництва. Активізувалась політика реформ:

прискорився процес приватизації, продовжується практика національного режиму участі в приватизації для іноземних інвесторів, інтенсивно формується інвестиційна інфраструктура та недержавний сектор. Все це дає надії на покращання інвестиційного процесу в майбутньому.

3. Основні напрями активізації міжнародної інвестиційної діяльності в Україні

Активізація інвестиційної діяльності, зростання обсягів інвестицій з усіх можливих джерел, у тому числі іноземних, та їх ефективне використання є основною передумовою економічного зростання у майбутньому, одним із мірил успіху у реформуванні економіки. Отже, створення і підтримання сприятливого інвестиційного клімату — запорука успіху в позитивних перетвореннях в економіці нашої молодой держави.

Сучасний етап розвитку української економіки визначається як перехідний від централізованої до ринкової. Перебудова економіки за об'єктивними законами передбачає комплекс кардинальних якісних перетворень, складовою частиною яких є рух до налагодження зовнішньоекономічних зв'язків та відкритості економіки країни.

Формування ринкової економіки не можливе без звертання до світового досвіду, без активного спілкування із зовнішнім світом. Становлення нової економічної системи не може здійснюватися при закритих кордонах і передбачає тісне співробітництво з іноземними партнерами, використання існуючого досвіду для подолання економічної та соціальної кризи, в якій перебуває економіка України. Безумовно, основні зусилля щодо стабілізації економіки повинні зробити ми самі. У той же час досвід стрімкого економічного розвитку ряду європейських країн у післявоєнні роки, а також країн Латинської Америки, Азії, котрі широко використовували іноземний капітал, становлення спіль-

ного підприємництва підтверджують вірогідність розвитку такої форми співробітництва.

Отже, одним із вирішальних завдань, які стоять нині перед економікою України, є більш активна взаємодія із світовим господарством, включення в міжнародний розподіл праці. Передумови цього — досить розвинуті внутрішній поділ і кооперація праці, ресурсна обмеженість (особливо паливно-енергетична), традиційні господарські зв'язки з республіками

колишнього СРСР і, насамперед, з Росією, зростаюча необхідність отримання нових технологій, інвестиційних та фінансових ресурсів з високорозвинених країн світу.

Курс на формування в Україні відкритої економіки, під якою мається на увазі не лише розвиток зовнішньої торгівлі, а й поступове відкриття ще двох каналів взаємозв'язку із світовим господарством ~ руху капіталів та взаємо обміну національних валют — є об'єктивно обумовленим і практично безальтернативним.

Поступове відкриття української економіки, її інтеграція у світові процеси і структури вимагатимуть тривалого часу і повинні здійснюватись поетапно, в міру визрівання відповідних внутрішніх та зовнішніх передумов. Згідно з історичним досвідом та існуючими оцінками, процес зміни наукової парадигми відбувається протягом 5—10 років, технологічної системи -- 10—30 років, економічної системи ~ від 30 до 60 років.

Поворот до ринкової економіки, ліквідація державної монополії на зовнішньоекономічну діяльність дозволили відкрити внутрішній ринок для конкуренції товарів та капіталу і створити можливості для здійснення прогресивних зрушень в українській економіці, її інтеграції в світове господарство.

Безумовно зв'язок інвестиційної активності та економічного зростання не односторонній, тут діє взаємообумовленість. Економічне зростання залежить від інвестиційної активності. Створення дочірніх підприємств зарубіжних компаній та розширення

їх за рахунок місцевого капіталу сприяє ринковим перетворенням. В свою чергу, реформи в національній економіці сприяють залученню в країну приватних іноземних інвестицій. При всій очевидності цього обґрунтування складність полягає в тому, як створити початковий імпульс для інвестиційної активності та економічного зростання. В кожній країні ця проблема вирішується по-своєму, залежно від внутрішніх та зовнішніх умов розвитку. Такий досвід набули не лише економічно розвинені, але й країни, що розвиваються.

Отже, прямі іноземні інвестиції на сьогодні стали важливішим фактором економічної інтеграції в світі, ніж міжнародна торгівля. Вони відіграють дедалі більшу роль у стимулюванні структурної перебудови, особливо в країнах, що розвиваються.

Ринкові реформи, структурні перетворення в українській економіці вимагають значних капітальних вкладень. Водночас ситуація ускладнюється тим, що проблеми інвестування доводиться вирішувати в умовах глибокої економічної кризи, гострої нестачі фінансових і матеріальних ресурсів. Україна не повинна бути паралізована нестачею місцевого капіталу для зупинення економічного спаду, структурної перебудови економіки та подальшого поступового зростання. Необхідно шукати реальні ефективні шляхи збільшення інвестицій, зокрема, іноземних.

ВИСНОВОК

Процес інвестиційної діяльності наближається до стабілізації та можливого росту інвестицій. Відбуваються істотні зміни в структурі джерел фінансових капітальних вкладень, підвищується частка засобів недержавного сектору економіки. Однак, у вирішенні завдань стабілізації економічного стану головна роль залишається все ж за державними інвестиціями.

Значний вплив на розвиток економіки здійснюють іноземні інвестиції. При досягненні макроекономічної стабільності, активізації міжнародного економічного співробітництва можливо очікувати підвищення припливу іноземних інвестицій в розвиток економіки.

Стримуючим фактором тут являється інвестиційний клімат, який продовжує залишатись несприятливим із-за політичної та економічної нестабільності, що змушує іноземних інвесторів здійснювати обережну політику у сфері інвестиційного співробітництва з Україною.

Вище названі проблеми перевищують такі риси України, як багаті природні ресурси, потужний, хоча технічно застарілий виробничий потенціал, наявність дешевої та кваліфікованої робочої сили, високий науково-технічний потенціал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа: Учебное пособие. - М: Финансы и статистика, 2008. - 288 с.
2. Бланк И. А. Управление активами. - К.: «Ника-Центр», 2010.
3. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности - М.: Финансы и статистика, 2010 - 432 с.

REFERENCES

1. Bakanov M.I., Sheremet A.D. The theory of economic analysis: Study the allowance. - M: Finance and statistics, 2008. - 288 C.
2. Blank I.A. Management of assets. - K.: «Nika Center», 2010.
3. Kovalev V.V. Finansoviy analysis: Management of capital. Visor investment. Analysis reporting - M: Finance and statistics, 2010 - 432 s.

РЦПУ